

פרשת תרומה

גליון צ"ו
נושא השבוע
שאלות בעניני ריבית
מתנה למי שנתן לו הלואה
או הלואה בהיתר עיסקא

דבר הרהיבית

י"ד ע"י הרה"צ ר' יהושע נחמן שליט"א מרבני בית ההוראה לעניני ריבית

דבר העורך

בעמדנו בתחילת ימי חודשי אדר נציין **דברי הגמרא** [מסכת ביצה דף טו:] **ואמר רבי יוחנן משום רבי אליעזר ברבי שמעון: הרוצה שיתקיימו נכסיו - יטע בהן אדר שנאמר [תהלים צג] "אדיר במרום ה'".**

נציין מה שכתב בספר הקדוש **'בני יששכר'** [מאמרי חודש כסלו טבת מאמר ד' אות פ"ג] רמז בזה, שדברי הגמרא מרומזים על חודש **'אדר'** שמי שרוצה שיתקיימו נכסיו, יש לו עצה אחת, שיזכור בכל עסק שעושה שהקב"ה הוא מנהיגו שיצליח, ולא בגלל שמרבה בסחורה נתעשר, וזה על ידי שיזכור הניסים של חודש אדר שהיו הכל בתוך הטבע, ואפילו הכי ראו כולם שהיה הכל בהשגחה של הקב"ה, ולכן על ידי שיטע בהן **אדר**, על ידי זה יזכור שבכל העסקים יש את כוחו של הקב"ה שהוא **"אדיר במרום ה'".**

ולכן בעמדנו בזה יש לנו לקיים מאמר חז"ל וליטע בנכסים זכרון של חודש אדר, ולראות שכל העסקים יהיו כשרים כל מה שקונים בהקפה יהיה הכל על פי ההלכה, ונזכה על ידי זה שיתקיימו הנכסים.

פסקי הלכות

א. איסור ליתן מתנה

ידוע שיש איסור ללוה להוסיף למלוה יותר מהכסום של ההלואה, וכן יש איסור ללוה לתת למלוה מתנה במשך תקופה של ההלואה, וכל שכן בשעה שמהזיר את החוב.

ב. ליתן מתנה על טירחא מיוחדת

ואם המלוה טרח בשביל ההלואה, והלוה רוצה להודות לו ולקנות למלוה איזה שהיא מתנה, יש לבדוק מה היה הטירחא של המלוה.

1. **אם המלוה טרח כדי להעביר את הכסף ללוה**, כגון שהמלוה גר בעיר אחרת וטרח להעביר את ההלואה ללוה, וכגון שהיפוש שליה שיעביר לו את הכסף, או עשה איזה פעולה כדי שיוכל להעביר ללוה את הכסף בכנק, באופן זה מותר ללוה ליתן למלוה איזה מתנה קטנה על הטירחא שטרח בשבילו בנוסף להלואה.

אבל גם בזה יש מאוד להזהר ליתן לו מתנה רק על מה שטרח, וחלילה לא יוסיף ליתן לו יותר בגלל שהלוה לו כסף. וישעך אם אחיו או ידיד היה טורח בשבילו לעשות לו טובה זו, **בלי הטובח של ההלואה** האם היה נותן לו מתנה? ורק כמתנה שהיה נותן לו באופן זה, מתנה כזו יכול ליתן לו גם עכשיו.

2. ואם המלוה לא טרח במיוחד בשביל עצם ההלואה, אף שטרח להשיג הלואה שיוכל להלוות לו, אין היתר ליתן לו שום מתנה. כמבואר בשולחן ערוך שאסור לתת למלוה שום מתנה שלא היה רגיל ליתן לו בלא ההלואה. ואפילו אם טרח כדי שהשיג כסף כדי שיוכל להלוות לאחיו, או שמפסיד על ידי ההלואה את הזכות שלו להוציא הלואה מגמ"ח פלוני, אפילו הכי אין זה היתר [אלא אם היה ההלואה על פי היתר עיסקא באופן שנכלל זה בהיתר עיסקא].

הפינה של הילדים

[צייור קמח גליון קודם עם פרט אחד שונה] מבקש מחבר שילוח מחבר אחר בשבילו, ורוצה לתן לו על זה איזה ממתק

'יוסי' היה לו הרבה גוגואים, וילד בכיתה רצה לקנות ממנו גוגואים. אבל 'יוסי' פעם אחד אמר לו שאינו מלוח רק לחברים שלו, לכן עכשו בקש מחבר שלו שמואל'י שידע שהוא חבר טוב של יוסי, והוא גם פן השכן שלו בבנין, ששמואל'י יבקש מיוסי שילוח לו גוגואים, ושמואל'י באמת הלך ל'יוסי' החבר שלו ושכנע אותו שילוח לאותו ילד גוגואים, והסכים.

והילד הזה רוצה לתת לשמואל'י איזה ממתק על שדאג לו ש'יוסי' יתן לו הלואה, יש לשאל אם יש בזה אסור ריבית, מי נחשב המלוח אם 'יוסי' הוא המלוח ולא שמואל'י, וממילא אין בזה אסור ריבית, או ששמואל'י נחשב המלוח וממילא יש אסור ריבית שהילד יתן לו ממתק.

תשובה
מכיון ש'יוסי' הלוח את הגוגואים מיד לאותו ילד [ששמואל'י שכנע את 'יוסי' להלוות לו] לכן המלוח זה 'יוסי' ולכן יכול הילד הלוח לתת לשמואל'י מתנה על מה שכנע את 'יוסי' להלוות לו. [וזה ריבית שאינו מוגיע למלוח ומתיר]

אבל אם 'יוסי' הלוח לשמואל'י ושמואל'י הלוח לחבר, באופן זה אסור לחבר לתת ממתק לשמואל'י על שדאג לו הלואה, ו'יוסי' יכול לתת מתנה בין שהוא אינו המלוח שלו]

להארות והערות בעניני הגליון אפשר
לפנות בשלפון 0548447085
ובמייל y0548447085@gmail.com

שאלות בהלכות ריבית
אפשר לשאול בשלפון
02-501-5920

לעילוי נשמת
הרה"צ ר' רפאל בן שמחה שטרית ז"ל
נודב על ידי בני
הרה"ג שמואל שטרית שליט"א

מעשה בריבית

מוציא הלואה מהבנק בשביל אחיו

האם מותר לאח הלוח ליתן לאחיו מתנה על הטובה הזה

מעשה ששואלים הרבה מאוד:

ראובן ביקש מאחיו 'שמעון' שיוציא בשבילו הלואה מהבנק על סכום כסף גדול, [כמובן על פי ההיתר עיסקא של הבנק] ושהוא ישלם לו כל חודש הסכום שהוא יחזיר לבנק, ושמעון הסכים, [כמובן לאחר שהסדיר את תנאי התשלום, שיהיה בטוח שראובן ישלם לו] וכמובן שעשו כהלכה ששמעון סיכם עם אחיו ראובן שהוא מלווה לו את הכסף על פי תנאי היתר עיסקא [או שסיכם ע"פ ההיתר עיסקא של הבנק, או שאר נוסח של היתר עיסקא]. שואל ראובן אם מותר לו לקנות מתנה לשמעון אחיו על זה שעשה לו הטובה הזאת שהוציא הלואה בשבילו, [שהרבה אנשים אינם מוכנים לעשות טובה כזה, מסיבות שונות, או מפחד אולי לא ישלם לו, או בגלל שאינם רוצים לוותר על הזכות שיש להם לקבל הלואה, וכדומה שאר סיבות], ולכן רוצה ליתן לו מתנה על שהסכים לעשות לו טובה זו, יש לשאול האם יש בזה איסור ריבית.

2. האם מותר לראובן לשלם לאחיו שמעון רק הסכום ששמעון שילם לבנק, או שיכול גם לשלם לו יותר. [לדוגמא שמעון משלם לבנק כל חודש סך 1500 ₪ בערך, האם יכול הוא ראובן להחזיר לו כל חודש 1600 ₪, [ששמעון ירויח קצת לעצמו].

תשובה

אלא שזה דוקא באופן שסיכמו לפי נוסח היתר עיסקא של הבנק, [שמופיע שם סעיף כזה, או שאר נוסח של היתר עיסקא [כגון נוסח ברית פנחס] שיש שם תנאי זה, שכל מתנה שהלוח יתן למלווה זה גם כן מכלל הרווחים], אבל אם סיכמו על נוסח היתר עיסקא שלא מופיע שם תנאי שכל מתנה שיתן מקבל המעות ניתן מהרווחים על חלק הפקדון, באופן זה כתב בשולחן ערוך הרב [סעיף ל"ט] שגם במקבל מעות בעיסקא יש איסור שיתן מתנה למי שנתן לו את המעות, מטעם שבכל עיסקא חצי מהסכום זה הלואה וחצי פקדון, ולכן יש איסור להוסיף על החצי של ההלואה שום מתנה, שהרי הוא נותן לו גם על החצי של ההלואה, ולכן יש איסור.

ואם סיכמו סתם על פי היתר עיסקא, [בלי לפרש לפי איזה נוסח], צריך עיון אם יש להקל.

אגב יש לעורר שנכון בכל פעם ששני צדדים מסכימים הלואה על פי היתר עיסקא, יש להם לפרש לפי איזה נוסח, ואם לא יפרשו בהדיא לפי איזה נוסח, יש בזה גריעותא, ואין כאן מקום להאריך]

ד. וכל שכן שבהלואה סתם אין ליתן מתנה לאחיו

ופשוט ביותר שבאופן שאחיו הוציא הלואה מגמ"ח בלא ריבית והלווה את הכסף לאחיו אסור ליתן לאחיו שום מתנה על מה שעשה לו טובה זו, [ואף אם היה אחיו צריך לטרוח כדי לקבל את הכסף], רק אם אחיו טרח בהלואה עצמה, כדי להעביר את הכסף לראובן על זה יכול להכיר לו טובה.

א. יש לו לעשות היתר עיסקא עם אחיו

קודם יש להקדים, שזה פשוט להלכה ששמעון האח בזה שמעביר לראובן את הכסף שקיבל מהבנק בהלואה, הוא נחשב המלווה של ראובן, [ולא הבנק] ולכן [אם ההסכם הוא שראובן ישלם לשמעון הרווחים שהוא משלם לבנק] חייבים הם לסכם ביניהם שההלואה שמלווה לו, זה על פי תנאי היתר עיסקא, [וכמובן בתנאי שראובן הלוח יעשה עם זה עסקים או שיש לו עסקים – כגון דירה]

ב. כשסיכמו ע"פ היתר עיסקא אם מותר ליתן לו מתנה

בדרך כלל הדין הוא שמתור: והסיבה לזה, שבזמנינו בדרך כלל ברוב נוסחאות של ההיתר עיסקא, הוסיפו לכתוב תנאי שאם מקבל המעות ישלם לנותן איזה מתנה, יהיה זה נכלל ברווחים של העיסקא מחלק הפקדון, ולכן מותר ליתן לו מתנה, שזהו מתנה על חלק הפקדון וזהו מחלק הרווח שהרויח, [והיינו שאם חלילה לא הרויח מהעיסקא ויוכיח למלווה שלא הרויח, יצטרך המלווה להחזיר לו את המתנה שנתן לו].

[ובדוגמא של ציור זה, ההסכם של ההיתר עיסקא בין ראובן לשמעון אחיו היה שראובן יתן לו כל חודש סכום שקבעו ביניהם, ולא יצטרך להוכיח לו כמה הרויח באמת, אולם באמת אם ראובן הרויח יותר, [כמו שמצוי הרבה פעמים] מותר לו ליתן לשמעון גם יותר מהסכום שקבעו מראש, ולכן יכול להוסיף ליתן לו מתנה.

ג. כשסיכמו על פי עיסקא סתם - שייך חשש איסור

העולה להלכה

מוציא הלואה מהבנק [על סמך היתר עיסקא של הבנק] כדי להלוות לאחיו [או ידיד]

א. כתבו כל הפוסקים שיש להם לסכם ביניהם שהוא נותן לו את ההלואה על פי היתר עיסקא.

ב. ויפרש לו שהוא מלווה לו את הכסף בעיסקא על פי נוסח של הבנק, או נוסח ברית פנחס וכדומה.

ג. ובאופן זה יכול אף להוסיף ליתן לו מתנה, כיון שזה נכלל בהחיתר של ההיתר עיסקא.

ד. אבל בסתם עיסקא, כתבו הפוסקים שאסור ליתן למלווה מתנה

ה. [וצ"ע אם סיכמו בהיתר עיסקא סתם ולא פירשו לפי איזה נוסח]

ו. וכל שכן שבאופן שאחיו הוציא הלואה מגמ"ח, והלווה לו כסף שקיבל מהגמ"ח, אסור שיתן לאחיו מתנה על זה